

שורשים בהר

ארבעים שנה
בגוש עציון

יוחנן בן יעקב

תוכן עניינים

2	מיני קדם
4	שלבי ההתיישבות בהר
12	ימי מאורעות וקרב
12	שיירת העשרה
14	מחלקת ה-ל"ה
15	הווי המצור
16	במבחן הנאמנות
18	שדה התעופה
19	תקיפת התחבורה הערבית
20	פעולת העונשין
21	הקרב האחרון
25	ושבו בנים לגבולם
26	כפר עציון המתחדש

הקדמה למהדורה המחודשת

חוברת זו מזמנת לקורא מפגש ראשוני ובסיסי עם סיפורו של גוש עציון, שניצב על שלושה עמודים: התיישבות, מערכה, שיבה. המחקר הענף אודות כרשת גוש עציון כורש בפנינו מידע רחב ועמוק מיני ים של - מסמכים, עדויות, תחקירים, עיונים וסיפורים. חיבור זה מהווה סיכום קצר ותמציתי של האירועים הדרמטיים שהתחוללו כאן, בהר עציון, בשנים תרפ"ז-תשכ"ז, 1967-1927.

מהדורה חדשה זו מבוססת על סדרת מהדורות קודמות של החוברת גוש עציון לתולדותיו, שראו אור מטעם בית ספר שדה כפר עציון ביובל השנים האחרונות. אנו שמחים להגיש לקוראים גרסה מחודשת וערוכה, בעיצוב חי ומרענן, כיאה לסיפורו של גוש עציון. מי ייתן שגם היא, כקודמותיה, תתקבל ברצון בקרב הציבור הרחב.

עמיחי נעם, בית ספר שדה כפר עציון
יוסי רון, עמותת בני גוש עציון

שבט תשפ"א, 1.2021

כתיבה: יוחנן בן יעקב
בית ספר שדה כפר עציון - עמותת בני גוש עציון
מהדורה מחודשת ומעודכנת - ה'תשפ"א, 2021

הר חברון היה ליבה של נחלת שבט יהודה - בחיר שבטי ישראל. רבים מיישובי ההר בימינו שומרים על שמותיהם הקדומים, כאלה הם: כרמל ומעון, זיף ויוטא, אשתמוע ודביר, גדור ובית צור, פעור ועיטם, בית לחם ותקוע, בית זכריה וביתר. היישוב היהודי באזורנו התקיים שנים רבות לאחר גלות שבטי ממלכת ישראל לאשור. את שמו של שבט יהודה, שאנשיו חיו בהר חברון, נושאים אנו, בני העם היהודי עד היום. הם הם אבותינו, ואנו צאצאיהם- יורשיהם.

”זה אָמר ה' מְנַעֵי קוֹלְךָ מִבְּכֵי וְעֵינֶיךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֹתְךָ נְאֻם-ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וְיֵשׁ-תְּקוּהָ לְאַחֲרֵיתֶךָ נְאֻם-ה' וְשָׁבוּ בְּנִים לְגְבוּלָם”.

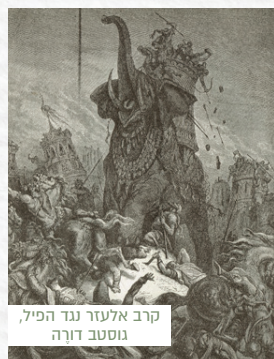
(ירמיהו לא, טו-טז)

שלוש פעמים העפילו יהודים בעת האחרונה להר חברון. הר טרשי, צחיה, עזין, סוער ומושלג קידם את פניהם. שלוש פעמים נעקרו מעל אדמתם ושבו ברביעית. כמוהם עם ישראל בארץ מולדתו; שלוש פעמים עלה לארץ ישראל, התמודד מול שפע מגבלותיה, נעקר ממנה ושב ודבק בה ברביעית.

מיני קדם

הר חברון היה בימי קדם אחד ממרכזי היישוב היהודי בארץ ישראל. אבות האומה; אברהם, יצחק ויעקב, עברו בהר בכל מסעיהם בארץ ובחברון קבעו את ביתם. בדרך ההר, בין חברון לירושלים, צעדו אברהם ויצחק בדרכם אל העקידה בהר המוריה. מעשה קניין קרקע ראשון בארץ ישראל, מפורש בהרחבה בבראשית, הלא הוא קניין מערת המכפלה אשר בחברון לאחוזת קבר. בבית לחם ניצב קבר רחל אִמְנו, בה גאל בועז את רות ונשא אותה לאשה, ושם נולד דוד בן ישי מייסד מלכות בית דוד. בחברון מלך דוד על יהודה, עם איחוד הממלכה כבש את ירושלים וקבעה כבירת הנצח של עם ישראל - עיר הקודש והמקדש.

בעמק האלה, בין שכה לעזקה, התרחשה המערכה בה היכה דוד את גולית הפלישתי. עם פילוג הממלכה, הקים רחבעם מלך יהודה רשת ביצורים שסגרה על הר חברון ממערב, מדרום וממזרח. המבצרים המרכזיים הוקמו על גב ההר: חברון, בית צור ובית לחם. בעמק הברכה התכנס העם לברך את ה' לאחר הניצחון על עמון ומואב במדבר תקוע. בתקוע - עיר שנוסדה על ידי בני שבט יהודה בעת ההתנחלות - נולד וגדל עמוס הנביא.

קרב אלעזר נגד הפיל, נוסטב דורה

רבים משבי ציון, עולי בבל שעלו ארצה בעת שיבת ציון, בתקופת עזרא ונחמיה, קוממו יישובים מהם הוגלו הם ואבותיהם. עיקרו של היישוב היהודי השתרע באותם ימים מבית אל בארץ בנימין ועד בית צור במבואות חברון. פחוות יְהוָה היה שם האזור בעת ההיא, ממנה צמחה ממלכת החשמונאים. קרבות המקבים להגנת ירושלים מדרום, התנהלו בבית צור ובבית זכריה, אשר בלב גוש עזיון. בקרב בית זכריה נעשה מאמץ עליון למנוע את מהסורים-היוונים (הסלווקים) לפרוץ לירושלים. אלעזר חורן, אחי יהודה, מסר נפשו במוטטו את הפיל הסלבקי, שקרס ומחץ למוות את אלעזר.

המערכה האחרונה על עצמאותו הלאומית של עם ישראל בארץ ישראל בעת העתיקה התחוללה באזורנו. הרודיון, ערביה (ערוב) וביתר - מעוזים ראשיים של מורדי בר כוכבא, בהר חברון הם, ומערות המסתור של המורדים בשיפוליו. עם חורבן היישוב היהודי בהר חברון, בסיס העצמאות הלאומית, מונים אנו את שנות הגלות הממושכת. בדרום הר חברון המשיך להתקיים יישוב יהודי פורח עוד שנים רבות. אגדות רבות קושרות את מקום לידתו של המשיח עם אתרים באזורנו: מגדל עדר, בירת ערבה דבית לחם יהודה, ועוד.

הר חברון הינו ערש האומה העברית, כמה להתרחשויות רבות וחשובות בדברי ימי עמנו, מאורעות שטבעו חותם על העם היהודי לדורותיו. אין פלא, איפוא, שיהודים שאפו בכל לבם לשוב וליישב חבל ארץ זה, עם חידוש היישוב היהודי בארץ. פעם אחר פעם קמו יהודים שנטלו על עצמם להיות קשר וגשר בין עיר הקודש לעיר האבות, בין ירושלים לחברון.

הר עזיון - מבט ממערב

קבר רחל

מערת המכפלה

שלבי התיישבות בהר

בשנת תרפ"ז, 1927, עלתה לאזור קבוצת יהודים חרדים מירושלים ועמם יהודים עולים מתימן והקימו את היישוב **מגדל עדר**, על פי הפסוק: **"וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהָלָה מִהַלְאָה לַמִּגְדָּל-עֵדֶר"** (בראשית לה כ). הוגה הרעיון והדמות המרכזית בחברת **זיכרון דוד** שייסדה את היישוב היה **יצחק גרינוולד** - תלמיד חכם בעל חזון. **יעקב רוזנבלום** שחי במקום עם משפחתו היה הדמות המרכזית במגדל עדר. במשך שנתיים פיתחו יישוב חקלאי שעתיד היה להתבסס על מטעים ומשק חלב. בשנת תרפ"ט, 1929, בימי מאורעות הדמים שגרמו לחורבן קהילת חברון, חרב מגדל עדר בידי הערבים ותושביו נאלצו להימלט לחברון ומשם לירושלים.

בית הכנסת הזמני במושבה מגדל עדר

בית המים הבריטי (מאחור) ואחד הבתים, בצומת גוש עציון

לכבוד חברי "אל דוד" שלום
 ל ידי האדונים הנכבדים
 אר הולצמן ואר שגס נ"ו

האצרה ל ידיציה על דרך הפלג החשובה הפלגת כפר עציון הגור חטיבה וסל
 להשאיפה הנכונה מאוד, להגדלתנו בהיטובה הפריי והיחוד קבולך להפך ישובה בין
 ירושלים וחברון הפריי שלנין ישראל ולהובייהם אליהן נשואו לקדם אלא.

אצולה היא ציפויי שהיטובה הפריי הפצה יגרה ובהנים אשר יגהצו קנוקדו הפחיהו
 פלנו יהיו למלנים אר להפך חיייהם הרוח ישראל וגורגו ויהיו לנו לאו ולמופר להצלת
 מצדנו בכל נסר בין פארני וגחיה האולה, לנו ופצנחו וצור-ישראל יהיה להצבם
 ולמלדכם סנה.

אחים הנאמן פליחת לישולך
 לאנו וארצנו לעד.
 א.י.ה. קוק

ט"ז סנה גרצ"ד

אל הדר - סיקול והכשרת קרקע

אל הדר, המרפאה, תרצ"ו 1936

הולצמן מתכנן יישוב בסלעי גוש עציון

בשנת תרצ"ד, 1934, עלו לכאן יהודים בשנית. חברת **אל הדר** רכשה את קרקעות מגדל עדר ושטחי קרקע נוספים והחלה בפיתוח משק חקלאי. היישוב נקרא **כפר עציון** על שם מייסדו, **שמואל צבי הולצמן** - פרדסן וחלוץ רב השראה מרחובות. הוא ראה בחזונו איזור מטעים וקייט מפותח, והשקיע במפעל החלוצי את מרבית הונו. בין מקימי היישוב: ותיקי השומר, עולים מכורדיסטן, נוער ציוני ופועלים מהמושבות.

נווה עובדיה - בית התרבות והרוח בכפר עציון

עבודה במטע - ברקע כפר עציון, תש"ה, 1945

הר עציון - מראה כללי

בימי מאורעות הדמים, תרצ"ו-תרצ"ז, 1936-1937, התנכלו הפורעים הערביים גם לכפר עציון. מתיישבי כפר עציון נאלצו לנטוש את ביתם ולהותיר את המבנים והמשק בידי פורעים ערבים שהרסו והשחיתו כל מה שנבנה.

התביעה לגאול את ההר מחרפת שממונו, להחזיר להר חברון את צביונו היהודי כפי שהיה בעבר הרחוק, לא פסקה. משימת חידוש היישוב היהודי בהר עציון הוטלה על אנשי קבוצת אברהם של הפועל המזרחי. המתיישבים, בוגרי תנועת הנוער השומר הדתי ובני עקיבא בפולין, עלו לארץ והקימו קבוצת הכשרה להתיישבות סמוך למושב הדתי כפר פינס. רבים מהם העפילו באוניות מעפילים, חלקם נמלטו מפולין בעיצומה של השואה. בני משפחותיהם נותרו בגולה ורובם הושמדו. לאחר דיונים ולבטים פנימיים הכריעה הקבוצה על נכונותה להיענות לתביעת המוסדות המיישבים ולעלות להר חרף הקשיים הצפויים שלא נעלמו מעיניהם. החשיבות בחידוש היישוב היהודי בהר חברון, ההכרה בערכה החלוצי-ציוני של משימת ההתיישבות, הרצון העז לגאול אדמות יהודיות שנקנו בהר ולמנוע נפילתן בידיים ערביות. וכן השאיפה לפתוח איזור התיישבותי חדש לקליטת פליטי השואה, היו הנימוקים העיקריים להחלטה גורלית ואמיצה זו.

ביום כ"ה בניסן תש"ג, 30.4.1943, עלו אנשי קבוצת אברהם, ועמם אנשי המחלקה הדתית בפלמ"ח, בשלישית אל ההר וייסדו את הקיבוץ הדתי כפר עציון.

נוסף לערך ההיסטורי שביישוב האזור מחדש הייתה לכך חשיבות מדינית רבה. בימי תל חי נקבע העיקרון: במקום בו תחרוץ המחרשה היהודית את התלם האחרון - שם ייקבע גבול המדינה היהודית. תל חי וחניתה הוכיחו זאת במאבק על גבולות הגליל. יישובי חומה ומגדל קבעו את גבולות עמק בית שאן והגליל המערבי; גוש עציון עתיד היה לצרף את הר חברון למדינת ישראל העתידה לקום.

חברי כפר עציון בריקוד

מגילת הנטיעה

בעזה"י"ת, קבוצת אברהם - כפר עציון, כ"ו בשבט תש"ד

בעשרים ושישה כשבט, ה אלפים תש"ד, בשנה החמישית למלחמת העולם השנייה, בגמר שנה אחת לעלייתנו לכפר עציון ניגשים אנו, חברי קבוצת אברהם של הפועל המזרחי, לנטוע עצי פרי ועצי יער בכפר עציון, לקיים את צו התורה 'וכי תבאו אל הארץ ונטעתם... (ויקרא יט כג), 'לא תהו ברָאָה לְשֵׁבֶת יִצְרָה' (ישעיה מה יח).

בזמן שנחלי-דם של אחינו המעונים נשפכים כמים והעולם מתבוסס בדמיו הגענו הלום כדי לבנות ולנטוע ולהכות שרשים עמוקים בהרי יהודה, כי בנטיעות אלו פתח חדש לגאולתנו ולפדות נפשנו. תלושים היינו בגולה והתלישות הייתה המחלה האיומה של עמנו בניכר. לשרשיות אנו זקוקים, לאחיזה איתנה באדמת המולדת, זאת העבודה שאנו עושים במקום הזה.

העצים האלה שאנו נוטעים היום לסמל יהיו לנו, סמל לדרכנו כחלוצי האומה, אות-ברית עם אדמת המולדת - 'פי האדם עץ השדה' (דברים כ יט). השרשים העמוקים של העצים יזכירו לנו את חובתנו להיות

שלום קרינאל בחורשת שיר השירים

דבוקים בעולם המעשה - בבניין, בנטיעה ובעבודה. הענפים הגבוהים שיתרוממו אל-על יעוררו אותנו כלפי מעלה, לדעת את קוננו ולשאוף תמיד לשלמות מוסרית ולקדושת החיים. זאת הדרך של אבותינו הקדמונים וזו דרכנו כחלוצי תורה-ועבודה.

מלפני אלפיים שנה היו ההרים מסביב הומים מרינת העצים ומצהלת החיים. היום הם עומדים קרחים בשימונם. עם עלייתנו לכפר עציון נשבענו: לא ננות ולא נשקוט עד כי נגול את חרפת השממה מעל פני ההרים ועד כי נכסה אותם במעטה עצי פרי ועצי יער אשר ירונו את שירת התחייה. לקיים מה שנאמר: 'ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל... ונעבדתם ונזרעתם: והרביתי עליכם אדם כל-בית ישראל כלה ונושבו הערים והחרבות תבנינה' (יחזקאל לו ח-י). ברוך שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

שלום קרינאל

יום משואות / רבי בנימין

היה זה יום גדול ושקט ... הנקודה הראשונה אחרי תום המלחמה ... למאות באו לעזרה ... לא הורגש שמץ של פירוד וחילוקים, מחנה אחד בלב אחד ... מיד הזעיק נריה את הקהל לתפילה ... 'הלל', 'ענו לי הרים יקרים: כמה אלפי שנים לא שמעתם את פרשיות ההלל? ... 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו. זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו' (תהלים קיח כג-כד) ... קוראים אותי לעלות לתורה. אני מרגיש את דופק השעה: קריאה ראשונה בתורה במקום הזה, משהו צוהל בי ומשהו בוכה בי. השואה ... השואה, אני מתאמץ שלא לבכות. מסיימים את התפילה. אני אומר קדיש על חמישה מיליונות [!] יהודים ... ושוב מתלקחת העבודה ביתר שאת ויתר עוז ... אי שמיים, חשבתי, משום מה

עלינו לעשות כמו במסחרים? - מה חטאנו ומה פשענו כי שכנו להרינו השוממים ואנו רוצים להחיותם? ... דבקה ימיני לספר התורה מתוך גיל רעדה, מתוך עונג ויגון.

יום העלייה למשואות יצחק - רבי בנימין קורא בתורה, מימין הרב נריה

העלייה להרי חברון / יונה כהן

בטרם יאיר השחר צלצל הפעמון ... חבר אומר ברגש ובקול רם תפילת הדרך ... עולים על המכוניות ... עברנו את האלון העתיק שעל אם הדרך. אלון זה צופה ומביט מלפני

דורות רבים על שממת הגבעות הנישאות מסביב ... בשפלה יישובים פורחים וכאן עזובת מוות ... עתה הסביבה שוקקת חיים. רגנת עמלים בהרי יהודה ... 'ברוך מציב גבול אלמנה' ... מחר, מחרתיים יפכו כאן חיים חדשים. ההרים הקרחים יעטו ירק ואדמת הטרשים תיתן פרי ... מעשה ידיהם של קומץ צעירים שגמרו אומר לבטוח בכורא-כל ולאסור מלחמה בשממה ... עם ערוב היום עמדו שני צריפים, מקלחת ונוחיות [שירותים], מטבח, עמדות ביטחון ומגדל ועליו מיכל מים. מסביב גדר תיל צבאית ... הובאו ספר תורה וארון קודש. בשירה ובמחול הכניסוהו לחדר האוכל שזה עתה נשלמה הקמתו ... חברינו יקדשו את חייהם בתורה ויטהרום בעבודה.

השקיה במטע כפר עציון

מיכלית המים בכפר עציון - תש"ו (1946)

אט אט ובמאמץ רב התגברו אנשי כפר עציון על ההר הטרשי ועל בעיות הפרנסה הקשות בפניהן הועמדו עם עלותם להר. נחצבו בריכות מים, נבנו טראסות חקלאיות, ניטעו מטעים, הוקמו רפת ולול, הוכשר בית הבראה ומרגוע, נעשו הכנות להקמת מפעל תעשייתי למכניקה עדינה ולהפעלת מחצבה. חיי תרבות תורנית וכללית עשירים התנהלו בבניין נווה עובדיה- מרכז תרבותי- דתי, שנקרא על שמו של מנהיג הנוער הציוני-דתי בפולין, הרב ד"ר אברהם עובדיה גוטסדינר.

ילדי כפר עציון

הרצון להרחיב את ההתיישבות היהודית, לגאול את אדמות ההר ואת כפר עציון מבדידותה, והסכנה הביטחונית שבקיום יישוב יהודי בודד בלב איזור ערבי פרוע ועוין, הביאו להקמת שלושה קיבוצים

נוספים: **משואות יצחק** - ר"ח מרחשוון תש"ו, 7.10.1945, הוקם על-ידי גרעין בני עקיבא מהארץ ופליטי השואה ממרכז אירופה; **עין צורים** - כ"ז בתשרי תש"ז, 22.10.1946, הוקם על-ידי ילידי הארץ, חברי גרעין בני עקיבא, מראשוני המתיישבים בביריה שבהרי הגליל העליון - שניהם קיבוצים דתיים. ואחרון, **רבדים** - עלה לקרקע ביום כ"א בשבט תש"ז, 11.2.1947, הוקם על-ידי גרעין צבר של השומר הצעיר - הקיבוץ הארצי.

משואות יצחק מראה כללי

יום העלייה למשואות יצחק

לימוד בצוותא בסוכה בכפר עציון - תש"ז (1947)

הכשרת קרקע בגוש עציון

בראשית שנת תש"ח, 10.1947, מנה גוש עציון כ-450 נפש:

כפר עציון	163 חברים	57 ילדים
משואות יצחק	111 חברים	12 ילדים
עין צורים	55 חברים	
רבדים	80 חברים	

גוש עציון השתרע על פני כ-20 אלף דונם, מחציתם בבעלות יהודית. מרבית הקרקעות שנמצאו בידי היהודים היו זיבורית, שכן את הקרקעות המשובחות המעטות באיזור לא נאותו הערבים למכור. נעשו הכנות להקמת מפעלים תעשייתיים משותפים והכנות לעליית נקודת התיישבות חמישית באזור.

גוש עציון היה למרחב יהודי פורח ומשגשג, צופה בתקווה ובאמונה אל פני העתיד המלבב.

פרידה מכפר עציון / רבי בנימין

מילה אחת של שבח מותר לי להגיד לאנשי המקום שנפרדתי משם - שולטת ביניהם רוח של אחווה ורעות, זה מורגש בכל מקום. זה מורגש בייחוד בלב המסתכל. ודאי גם הם אינם מלאכי השרת ... אך אם המסתכל היושב אתם שבועות וירחים ... רואה לפניו עיניים נוצצות מתוך אחווה ... מאה ועשרים בני אדם בוגרים כמשפחה אחת, בשעת הריקוד הלוהט כבשעת העבודה הקשה. באותן השעות הנהדרות ... [של] קבלת שבת, בימי חול ובימי חג ומועד. אם המסתכל אינו נתקל במשהו של עין צרה, של קינאה וטינה, הרי זה דבר גדול מאד, הרי זה מרפא לנפש.

מלחמת העצמאות קטעה את כל התוכניות, היא שינתה בהינף אחד את פני הדברים. באחת נשמעו החקלאים-החלוצים לצו השעה: "כתנו אתיכם לחרבות ומזמרתים לרמחים" (יואל ד י), לא מרצון אלא בכורח הנסיבות היו ללוחמים.

חברי עין צורים יוצאים לעבודה

עין-צורים, מראה כללי

העלייה לרבדים

רבדים מראה כללי

מגילת העלייה לרבדים

הקשיבי נאחלין, הקשיבי לקול בנייד! הן באנו עדייך היום לבנות כך מולדת ובית. עת מחופינו עוד אמש גורשו אחים נרדפים, אך תמול על שערייך התדפקו מאות ידיים, מאות עיניים נשאו אלייך. מאות לבבות נשברו בחופייך. 'מנגד תראה את הארץ', זה צו השלטון המתנכר. מנגד תראה ואליה לא תבוא!

לא יוכלו לנו גירושים וגזירות חנק. עם רדוף על צוואר ימצא את דרכו על אף הנחשולים העומדים לבלעו. עם זקוק למולדת. שקמת הארץ, רק ידינו תפרינה אותך - זה הכוח האדיר שעמד לנו במפעלינו.

נאחלין, קבלינו לחייך כאם כי שבנו אלייך בנייד למצוא כך מולדת ומשכן! מהרי יהודה קוראים שומרים צעירים לנוער העברי באשר הוא שם: זאת הדרך בה ללכת, ללכת עד תום!

בעקבות כפר עציון הלכו שאר היישובים, עסקו בפיתוח משק מטעים על ידי הכשרת קרקע קשה ומפרכת, הקמת לולים ורפתות, הכשרה להקמת מפעלים תעשייתיים ובמקביל קיימו חיי תרבות וחברה עשירים ותוססים. בקבוצות נקלטו ילידי הארץ ועולים חדשים מפליטי הגיטאות, מחנות הריכוז וההשמדה. המשקים התרחבו והתבססו ואיתם האזור כולו.

ימי מאורעות וקרב

פעולות האיבה פרצו למחרת החלטת האו"ם על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, אור ל-12 בכסלו תש"ח, 29.11.47. ימים ספורים לאחר מכן התנכלו הערבים גם לגוש עציון שנכלא בטבעת כפרים ערביים עוינים. הדרך היחידה המקשרת בין גוש עציון ליישוב היהודי - ירושלים, עוברת באזור אל-ח'אדר ובית לחם. הכביש היה נתון לשליטה ערבית. על-פי החלטת האו"ם עתיד היה גוש עציון להימצא עמוק בתוככי המדינה הערבית שעתידיה לקום. חברי הקיבוצים, בעצה אחת עם ההנהגה הלאומית, החליטו להישאר במקומם, לבצר את היישובים ולחזקם בלא שידעו מה צופן העתיד.

גידור בכפר עציון

מחסום דרך בכניסה לגוש עציון

הציוד הצבאי בגוש עציון היה דל בכמות ובאיכות. כנגד אלפי ערבים מאורגנים בכנופיות וחמושים בנשק קל ובכמות בלתי מוגבלת של תחמושת, התייצב קומץ מגינים - מתיישבים ותגבורות: אנשי הפלמ"ח, החי"ט, סטודנטים ואחרים, לוחמים ולוחמות - מצוידים בנשק קל ודל, כמעט בלא תחמושת. הקיבוצים בלתי מבוצרים ומחופרים וטרם נערכו למצור ולקרב. מפקדת מחוז ירושלים שיגרה לגוש עציון יחידת תגבורת של הפלמ"ח בפיקודו של אחד מהטובים במפקדי הפלמ"ח, דני מס, שמאנה למפקד גוש עציון. דני החל בהכשרת האזור למערכה הצפויה; ביצור עמדות, תפיסת משלטים, היערכות משקית וגיבוש המרחב למתחם הגנתי מאורגן ומלוכד.

שיירת העשרה

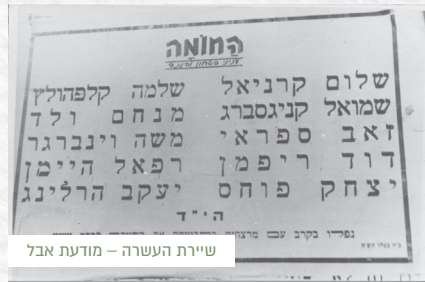
כ"ח בכסלו תש"ח, 11.12.1947 - הותקפה שיירת נוסעים ואספקה שנעה מירושלים לגוש עציון. עשרות פורעים ערבים ארבו לשיירה בעיקול שבמעלה הדרך הצרה והמפותלת. הטנדר נסוג לבית לחם להזעיק עזרה בריטית, אך זו בוששה לבוא. בקרב נואש נהרגו עשרה מנוסעי השיירה. בבית הקברות בגוש עציון נטמנו חמישה מהנופלים, האחרים נטמנו בירושלים. יתומים ואלמנות ראשונים בכפר עציון.

שיירת העשרה ביציאה מירושלים

מוצאי שבת, אור לא בטבת תש"ח, התקבל מברק עידוד מהרב הראשי לארץ ישראל, הרב יצחק אברהם הלוי הרצוג:

בדמע ובצער אני כותב אליכם דברי תנחומים אלה. חזקו ואמצו כי ישועת ה' קרובה לבוא. ועתה, כל מה שהנכם מוצאים לנחוץ בעניין ההגנה עשו. פנו כל הדרוש ואל תתחשבו בשבת קדשנו. זה לא רק מותר אלא חובה לעשות, וה' יגן עליכם ויחיש ישועתו.

שיירת העשרה - מודעת אבל

כ"ג בטבת תש"ח, 5.1.1948 - תנאי המצור, המשטר המלחמתי והדאגה לשלום הילדים הביאו את פיקוד ההגנה, בעצה אחת עם חברי הקיבוצים, להחלטה על פינוי הילדים, רוב האמהות, הורים קשישים וחולים, לירושלים. אלה שוכנו במנזר רטיסבון ובשכונת בית הכרם וחוו את ימי המצור הקשים בעיר הנצורה והנאבקת על קיומה. הקשר בין בני המשפחות נותק, רק לעיתים הגיעו מכתבים והתאפשרו שיחות אלוטו קצרות וקטועות.

א'-ב' בשבט תש"ח, 12-13.1.1948 - הותקפה שיירה שנעה מירושלים לגוש עציון ובחזרה. שני מגינים - נוטר וחבר קיבוץ רבדים - נהרגו במבואות בית לחם, בדרכם חזרה לירושלים. בשיירה זו הגיע עוזי נרקיס שהחליף את דני מס בפיקוד על גוש עציון.

משפחת אלטמן - הורים וילדיהם בכפר עציון

אב ובנו לבית קלפהולץ בכפר עציון

ג' בשבט תש"ח, 14.1.1948 - עם שחר הותקף גוש עציון על-ידי כוח אויב מאומן ג'יהאד אל-מוקדס, והמוני פורעים ערבים שהוזעקו מהסביבה ואף מהנגב ומהשומרון. התוקפים ניסו לבתר את גוש עציון על-ידי השתלטות על הרכס המרכזי וכיבוש משלט חרבת זכריה עליו הגנו אנשי

אריה טפר מול חרבת זכריה

אנדרטה על גבעת הקרב

ערבים - אנשי ג'יהאד אל-מוקדס מצוריף והמוני ערבים שכיתרו אותה. הלוחמים נעו תוך כדי קרב כשהם נושאים את חבריהם שנפגעו מאש האויב, מתוך דבקות במשימה - להגיע לגוש עציון הנצור. בשעות הצהריים המאוחרות העפילו מנחל עצינה העמוק אל ראש גבעה, ט'אהר אל-חאג'א, נ.ג. 573. שם התנהל קרב אחרון עד הערב - גוש עציון מטרת מסעם נראה באופק.

כשאזלה תחמושתם של הל"ה כבשו התוקפים את ראש הגבעה. שלושים וחמישה הלוחמים נפלו בקרב גבורה נואש. הפורעים שללו, בזזו ולאחר מכן אף התעללו בגוויות. יומיים לאחר הקרב הובאו הגופות על-ידי מפקח משטרה בריטי, הימיש דוגן, לכפר עציון ונקברו בטקס צבאי.

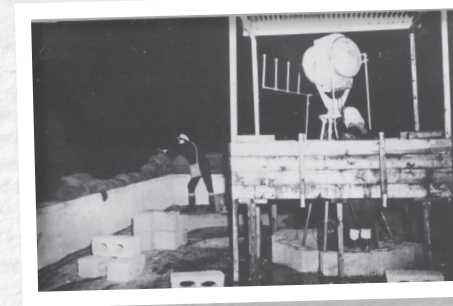
בין הנופלים טובי הלוחמים והמפקדים בפלמ"ח ובחי"ש. לאחר מלחמת העצמאות הועברו ארונותיהם, יחד עם שאר הלוחמים שנפלו בגוש עציון, לקבורה בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים. גבעת הקרב אותרה על ידי צוות בית ספר שדה כפר עציון בשנת תשכ"ט, 1969. על ראש הגבעה הוצבה אנדרטה צנועה.

הווי מצור

שיירה בכניסה לגוש עציון

חורף קשה פקד את הר חברון. המצור הכבד, פירוד המשפחות, הדאגה לגורל היקירים הכבידו על החברים. המשק החקלאי נהרס, עמל שנים ירד לטמיון. שורת הקברים בבית הקברות התארכה, הנופלים בקרבות פערו חלל עמוק בלבבות. חרף כל זאת עלה בידי המתיישבים - המגנים לקיים חיי תרבות ורוח, לדבוק בדרכם ולהשרות על גוש עציון הלוחם קדושה וטהרה, מסירות ואמונה.

עמדה על גג נווה-עובדיה - תש"ח (1948)

החי"ש. פעולת נגד מוצלחת של לוחמי הפלמ"ח, ביוזמתו ובפיקודו של אריה טפר (עמית), הביאה למנוסת התוקפים שהותירו אחריהם אבידות כבדות. בקרב נהרגו שלושה לוחמים-מגינים. הייתה זו ההתקפה הגדולה הראשונה מסוגה במלחמת העצמאות, בה הציגו הכנופיות הערביות כושר ארגון, היערכות, תכנון וביצוע צבאי. הדיפת ההתקפה הייתה ציון דרך חשוב במערכה. לדעת מפקד הפלמ"ח, יגאל אלון, הייתה זו התקפת הנגד המוצלחת ביותר במלחמת העצמאות.

עם ערב מצאו עצמם המגינים במצב חמור. מידע מודיעיני רב הביא להערכת הפיקוד שההתקפה תתחדש בקרוב. גוש עציון נזקק בדחיפות לתגבורת בכוח אדם לוחם. התחמושת כמעט אזלה, לא היו בגוש עציון חומרי רפואה ופלסמה לפצועים, מכשירי הקשר חדלו כמעט לפעול המצברים התרוקנו. במצב זה החליט מפקד מחוז ירושלים לשלוח את מחלקת ההר לתגבר את גוש עציון בכוח אדם ובציוד ולהיערך לקראת חידוש ההתקפה הערבית.

מחלקת ה-ל"ה

דני מס - מפקד מחלקת ה-ל"ה

מחלקה ובה 40 לוחמים, אנשי פלמ"ח וחי"ש, בפיקודו של דני מס, יצאה בלילה לאחר ההתקפה במסע רגלי מירושלים לגוש עציון אך נאלצה לשוב על עקבותיה. למחרת, בלילה בין ד'-ה' בשבת תש"ח, 15-16.1.1948, יצאו הלוחמים שוב לדרכם במסלול שונה, שהיה מוכר לפלמ"ח ממשעות קודמים, כשהם נושאים תגבורת בנשק ובתחמושת, חומרי רפואה, מצברים וחומרי נפץ לגוש עציון. המחלקה התעכבה במושב הר טוב, אליה הגיעה בנסיעה מירושלים. שני לוחמים נותרו בהר טוב מחוסר נשק. בראשית המסע הרגלי נפצע אחד הבחורים ויחד עם שני מלווים נאלץ לשוב להר טוב.

שלושים וחמישה לוחמים המשיכו לצעוד חרישית לעבר גוש עציון במעלה הר חברון. עם אור ראשון התגלו על-ידי נשים ערביות באזור הכפר צוריף. מרחק קצר למדי היה עליהם לעבור כדי להיחלץ מאזור הסכנה, אך דרכם נחסמה בטרם עלה בידם לחלוף בין הכפרים צוריף וג'בע ולטפס במדרון התלול לגוש עציון. התפתח קרב עז בין המחלקה לבין לוחמים

בעקבות ההתקפה הראשונה, נפילת הל"ה ודרישה של הורים מביניהם לסגת מגוש עציון, כתב חבר עין צורים להוריו בתל אביב:

... לא מוכן לנו להפאנוקה פאסא? מהי אסיפת הדיורים שאם נורכא שם?
הייטוב נאצא באהחן פאט ואם מוכינא שם גבנוג נסיפה. וכי בשביל צב
שאני בנא שם דיורים אלו ולא שם דיורים אלונינא אחריא רנכא נורכא כל פאסא?
... יפא דיור אבא, לא בנא יחידא אני לייטוב, לא טובים אני להאנינא על אנטי
פניר פניגיקה, לא טובים אני להאנה פאנינא על שכונת מנשייה, אלמן גוכלו אמ
פאסאריא לפאלישן באורח חיים נוחלי. לכל אחד יש גפידו, אני נולא אג גפידן
כאן. שיפא דיור לכל הדיורים - לא נאסא מפד! פנו מואנא פיסה, נשיה להחלה
שנייה.
הפסיקו אג אסיפוי הדיורים שלכם! שנו אג גוכן אכריכא, שלחו אכריכא קנלי
גוכן אחרי, שנייטש שדיורים נהריים כוגרים אום. צברו אב ואם יקיים! פנו להא
צאם על נפילת חבירינו וניקום אג צאם. אגנא אני בחוחני".
נפיל.

שומרים בעמדות בגוש עציון

במבחן הנאמנות

באמצע אדר א' תש"ח, 2.1948, הגיעה לכפר עציון הצעה מטעם מחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית, להעביר את חברי כפר עציון בעלי המשפחות עם החברות והילדים ששהו בירושלים לשפלה ולייסד יישוב חדש. נראה היה שהפירוד הממושך והנטל הביטחוני כבד מנשוא. הסוכנות היהודית לא הייתה מסוגלת לפרנס את הקבוצה המפוצלת שמקורות פרנסתה בגוש עציון נסתמו. שלושה ימים התכנסו חברי כפר עציון לאסיפת חברים לדון בהצעה. נימוקי היגיון ורגש, הערכות ביטחוניות וחברתיות-קיבוציות, נשזרו אלו באלו.

להלן מבחר מדברי החברים בדיון הנוקב:

את המקום הזה אני רואה כביתי, אבסורד לחשוב שאנשים זרים ישמרו עליו בלי השתתפותנו, זה גם בלתי מוסרי. לדעתי, צריך להיאחז במקום בציפורניים ממש. עלינו לשקול את ההצעה מנקודת מבט אחת בלבד: איזו פעולה עשויה לשמור יותר על שלמות הקבוצה ... באיזה מצב יש סיכון יותר גדול להתפוררות הקבוצה, ואיך למנוע מצב זה.
השאלה היא פוליטית, אם נוכל להישאר במדינה ערבית בזמן שהיא אינה מסכימה לכך ומכריזה שלא תשאיר נפש יהודית חיה בגבולותיה.
ייתכן שברגע האחרון יצטרכו להוציא אותנו מכאן מבלי להתחשב עם דעתנו או רצוננו.
הייתי מן הראשונים שהגיעו לכפר עציון לפני חמש שנים. הלכתי לכאן מבלי לעשות חשבונות מה נשקף לנו ומה יהיה גורלו של כפר עציון. לא אהיה מוכן להיות מן הראשונים שיצאו מפה. בעצם הדיון אני רואה אסון לכל עץ שנשתל ולכל בית שנבנה במקום הזה. כל אבן יקרה לנו וקדושה לנו האדמה הזאת שבהגנה עליה נפלו מיטב חברינו. שאלת התפרקותה של הקבוצה כאילו נדחתה הצדה לעומת טרגדיה זאת. הנימוק של 'אהבתי את ביתי' אינו מורגש בוויכוח, והלא כולנו אוהבים כל סלע ואבן, כל עץ ורגב במקום הזה. אם תגידו שזה עניין של רגש - נתפסתי לרגשנות זו. לדעת כמה חברים, דומה מצבנו למצב האנשים בתל-חי בימי טרומפלדור, גם אז היו שטענו שלא כדאי להחזיק בתל-חי, אך ההיסטוריה הוכיחה את ההפך.

ההצעה נדחתה. הקבוצה נשארה בהר ודרשה מהמוסדות הלאומיים פתרון הבעיות הקשות והמעיקות.

מסלול הנחיתה

עקב חסימת הדרך לגוש עציון החלו בחיפוש פתרונות לקשר בדרך האוויר. בשלב ראשון עסקו בהטלה אספקה, נשק ותחמושת ממטוסים קלים. לרוב התרסק הציווד תוך כדי נפילתו, או שנפל בידי האויב.

בשלב שני הוחל בהכשרת מסלול נחיתה למטוסים קלים "פרימוסים" בלב גוש עציון. ביום כ"ז בשבט תש"ח, 7.2.1948, נחת המטוס הראשון בגוש עציון. בדרך זו הגיעה מעט אספקה ותחמושת, התאפשרה תנועת מפקדים, העברת פצועים ועוד. כמות המטען שנשא המטוסים הייתה דלה ביותר, ולא היה בכך פתרון לבעיות הקשות בגוש עציון באותם הימים.

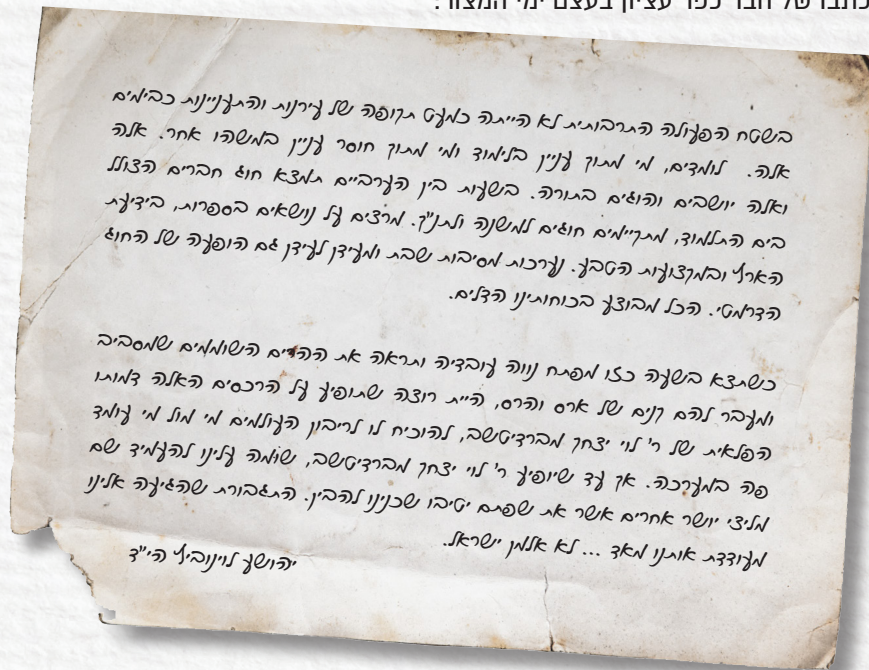

המשוריין פורץ המחסומים בראש שיירת נבי דניאל

הבית בו התבצרו הלוחמים אנשי שיירת נבי דניאל (נהרס בשנת תשנ"ז - 1996)

מכתבו של חבר כפר עציון בעצם ימי המצור:

תקיפת התחבורה הערבית

בתקופת המצור עסקו מגיני גוש עציון בנוסף על הגנת היישובים וכחלק ממנה בתקיפת התחבורה הערבית על כביש חברון-ירושלים. כביש שקשר את ריכוז כוחות האויב – הלגיון הערבי והכנופיות בחברון ובסביבתה – עם ירושלים הבירה. לוחמי גוש עציון תפסו משלטים במנזר הרוסי ובחברת סאוור, משם שלטו על קטע מהכביש. פוצצו מעבירי מים, הניחו מוקשים ומחסומים, הציבו מארבים לרכב הכנופיות ולשיירות הלגיון הערבי.

מטוס קל = "פרימוס" - שנחת בגוש עציון

שיירת נבי-דניאל

ט"ז באדר ב תש"ח, 27.3.48 - פרצה והגיעה לגוש עציון שיירה ארוכה ובה תגבורת בלוחמים ו-120 טון אספקה, ציוד ותחמושת. בדרכה חזרה נתקלה השיירה במחסומים שהניחו כוחות האויב מול האתר נְבִי-דְנִיָאֵל שעל ראש הרכס. במבואות בית לחם, סמוך לבית ערבי בודד שניצב על אֶם-הדרך, נבלמה השיירה כשהיא מותקפת על ידי המוני פורעים ערבים מהרכסים סביב. משוריין פורץ מחסומים שנסע בראש נותק מגוף השיירה והוקף המוני ערבים. 14 לוחמים נותרו במשוריין. עם ערב, לאחר שכמה מהם נפגעו וניסיונות החילוץ כשלו, יצאו מתוכו שלושה לוחמים שלא נפגעו. מיד לאחר מכן פוצץ המשוריין על הנותרים בו - כנראה בידי **זרובבל הורוביץ** הי"ד, מפקד המשוריין, מתוך שאבד כל סיכוי לחלצם. הערבים שהסתערו על המשוריין נפגעו מהפיצוץ העז.

180 לוחמי השיירה המשיכו לנהל קרב נואש מתוך הבית הבודד בו התבצרו, במשך יום ולילה ויום, עד שחולצו בידי הבריטים. את הנשק, המשוריינים והציוד העבירו הבריטים לערבים. 15 הרוגים שנותרו בשדה הקרב פונו למחרת והובאו לקבורה בירושלים.

פלוגת מלווי השיירות של ההגנה הידלדלה וחדלה להתקיים, עקב אובדן הנשק, הרכב המשוריין וחלק מהלוחמים שנפגעו (באותו שבוע נפגעו גם שיירת חולדה ושיירת יחיעם). לאחר נפילת השיירה נשלח מברק מירושלים לתל אביב המודיע כי העיר עומדת בפני חרפת רעב בשל הפסקת השיירות מהשפלה.

מוש זילברשמיט – המפקד האחרון של גוש עציון

הוא נשא דברי הספד קצרים לחללי ההתקפה ב-כ"ה בניסן תש"ח, 4.5.1948:

מה אנו ומה חיינו - העיקר הוא המפעל בו אנו חיים. נכה באויב בכל מקום שנשיגנו, נפריע לממש את זממו. תשובתנו נחושה - נצח ירושלים.

צבי שיינפלד, חבר כפר עציון, כתב לרעייתו:

כל העם מקריב קורבנות במלחמת החרות ואנחנו בתוכם. מוכרחים להתגבר ואסור לתת רק לרגש לשלוט עלינו. נכון שהניצחון עוד לא מובטח אבל אלה הם תנאי המלחמה ויש לקוות שנתגבר. אנשים דתיים חייבים להאמין שקיימת השגחה עליונה ולחיות בתקווה ...

ייתכן שנגזר עלינו להיות מצדה שנייה ... תראי שיהיה עוד טוב. ואם חס וחלילה לא, אז צריך לדעת גם למות בכבוד. ... את המדינה לא יגישו לנו על מגש זהב, אנו בעצמנו צריכים ללחום את מלחמתנו.

שלום גרנק, חבר כפר עציון כתב לרעייתו:

איני יודע אם אנחנו נזכה בכל אופן ילדינו היקרים הם כבר יהיו אזרחים חופשיים במולדת חופשית ולמען זה אנו מוכנים להילחם. החזית היא רחבה וכללית, המלחמה היא לחיים ולמוות, להיות או לחדול. אנו ממלאים את הפקודה, את צו היישוב, זוהי עמדה קדמית של ירושלים, אנו שומרים על חומותיה.

הקרב האחרון

ג' באייר תש"ח, 12.5.1948 - החל הקרב האחרון על גוש עציון. כוחות הלגיון הערבי, אנשי כנופיות וערבים בלתי סדירים, בסיוע תותחים ומשוריינים, רוכזו מבעוד מועד ונערכו בלילה לקראת ההתקפה. עם שחר הסתערו על משלטי גוש עציון ועל היישובים. גלים גלים תקפו הערבים את קומץ המגינים הדל והמותש, שנותר להגן על גוש עציון בכוחותיו האחרונים.

מול כוחות אויב עדיפים בנשק ובמספר הלוחמים, נכבשו המשלטים החיצוניים ואנשיהם נסוגו אל היישובים. המנזר הרוסי, אוכף המוכתר, חרבת סאוור, גבעת העץ, הגבעה הצהובה, שדה התעופה הזעיר שלמרגלותיה - נפלו בידי האויב ביום הראשון לקרב. גוש עציון בותר לשניים: כפר עציון ומשואות יצחק בדרום, עין צורים ורבדים בצפון. מפקד הגוש, מוש, נהרג בקרב על המנזר הרוסי ולא היה עוד פיקוד מרכזי לגוש עציון. בלילה הועברו הפצועים עם הצוות הרפואי מכפר עציון למשואות יצחק, שהייתה מוגנת ומוצנעת

המנזר הרוסי - מאן תקפו את כוחות האויב בדרום לירושלים

המשימה שהציב הפיקוד העליון ללוחמי גוש עציון בחודשים אפריל-מאי 1948, הייתה לתקוף את התחבורה הערבית, לשבש את תנועת האויב לעבר ירושלים ולרתק כוחות אויב לאזור גוש עציון, במטרה להקל את הלחץ על המגינים בירושלים. קצין הלגיון הערבי שלחם באזור העיד כי בראשית מאי 1948 הגיע הלגיון הערבי למסקנה שלא ניתן יהיה לעבור לירושלים על מנת לכבוש אותה, כל זמן שגוש עציון יושב על אֵם הדרך. גוש עציון היה עמדה קדמית להגנת ירושלים הבירה. בפקודת המטה העליון ראו בכך הלוחמים את עיקר ייעודו ותפקידו של גוש עציון במערכה. סיסמת הקרב בגוש עציון בימי המערכה האחרונים הייתה "נצח ירושלים".

"פעולת העונשין"

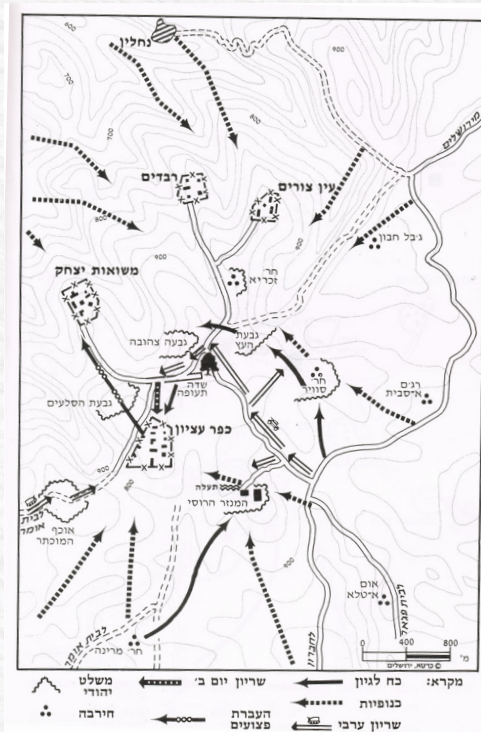
בתגובה על פעילות תוקפנית זו תקפו הערבים מספר פעמים באש רובים, ממקלעים, מרגמות ותותחים את משלטי גוש עציון הקדמיים ואת היישובים.

כ"ה בניסן תש"ח, 4.5.1948 - הותקף גוש עציון על-ידי הלגיון הערבי והמוני ערבים שהסתייעו בתותחים ובמשוריינים. קצינים בריטיים היו שותפים לפיקוד על ההתקפה. מטרתם הייתה לסלק את כוחותינו מהמשלטים החולשים על כביש ירושלים-חברון ומשבשים את התנועה בו. הבריטים תכננו לפנות את ירושלים ביום תום המנדט הבריטי בארץ ישראל, 14 במאי 1948, בכמה צירי תנועה, הדרומי - מירושלים לחברון ומשם למצרים. הם ביקשו להבטיח תנועה חופשית בציר ראשי זה.

שומרים בעמדות בגוש עציון

לאחר קרב נואש עלה בידי התוקפים לכבוש את המנזר הרוסי. עם ערב נתפס המנזר שוב על ידי כוחותינו. מצבו של גוש עציון התגלה כחמור ביותר. משה זילברשמיט (מוש), מפקדו האחרון של גוש עציון, היה מודע לכך שתקיפת התחבורה הערבית בהוראת הפיקוד העליון, עלולה להביא את גוש עציון למערכה שתהיה למעלה מכוחו. לפי דעתו: "... זה צריך להיות קרב מצדה, תוך הכרה כי בעמידתנו עד הסוף אנו עוזרים להצלת ירושלים".

מפת הקרב האחרון

ביום ה, ד' באייר תש"ח, 13.5.1948, על סף תקומת מדינת ישראל, נפל שדוד גוש עציון.

240 מתיישבים ומגויסים נפלו בקרבות עציון. לימים קבעה הכנסת את יום נפילת כפר עציון כיום הזיכרון הכללי לחללי צה"ל.

בעקבות נפילת כפר עציון הסדירו ראשי המוסדות הלאומיים והרב הראשי יצחק הרצוג הפסקת אש וכניעה. אנשי משואות יצחק, עין צורים, רבדים ולוחמי היחידות המגויסות נלקחו בשבי הלגיון הערבי לחברון ומשם לעבר הירדן.

יישובי גוש עציון נשדדו, נבזזו והועלו באש. ארבע שלהבות אדומות עלו השמימה. ביום שישי, ה' באייר תש"ח, 14.5.1948, באותו יום, באותה שעה, הכריז דוד בן גוריון על "הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, היא מדינת ישראל".

מדינת ישראל הוקמה לאורו של לפיד גוש עציון הבוער.

במשך כמה ימים החריבו הערבים והרסו את כל שנבנה בעמל רב ועקרו את מטעי הפרי ועצי החורש. שרידים מעטים ודלים נותרו מגוש יישובים פורח ומשגשג שעלה בלהבות.

לכוהני עמל במקדש מולדת - דימינוכם אנשי עציון. כמבין סלעים צמחתם ועליתם - אנשי ההר. בשבילי עקידה - בין חברון לירושלים - צעדתם בדרך. הרים קדומים הצמחתם-הפרחתם. עד נעקדתם עליהם כעולות תמימות. קורבן ציבור שלם נעקד על מזבחו. על-סף המדינה ולמענה חלל נפלו. חרב ישראל בידם ונצח ירושלים בפיהם.

הרב משה צבי נריה

שומרים בעמדות

לוחמים באימונים ובקרב

יותר. נעשו ניסיונות לחדש את הקשר בין היישובים שנותק במשך היום. הקשר עם הפיקוד העליון ועם מפקדת מחוז ירושלים נשמר. עזרה וסיוע ליישובים לא הגיעו. כמות הנשק והתחמושת שנותרה בידי המגינים הייתה אפסית - נגד תותחים ומשוריינים הציבו מרגמה 3" אחת ומעט נשק קל. רבים מהלוחמים נפגעו ביום הקרב הראשון.

ד' באייר תש"ח, 13.5.1948 - עם שחר חודשה ההתקפה כשמגמת הכוח התוקף כיבוש כפר עציון. לאחר ניסיונות רבים שנהדפו פרצו בשעות הצהריים משורייני האויב את שער כפר עציון וחדרו לתוכו. ניסיונות כניעה לא כובדו על ידי האויב. המגינים לחמו בתוככי הקיבוץ עד שנפלו בקרב מול כוח אויב עדיף עשרת מונים. תשדורת אחרונה מכפר עציון בישרה: "מלכה נפלה" - כפר עציון נפל בקרב!

127 לוחמים נפלו באותו יום בכפר עציון, בהם רוב חברי קיבוץ כפר עציון ורבים מאנשי התגבורת. רק ארבעה לוחמים שרדו.

שרידי כפר עציון צופים מהעץ הבודד לכפר עציון מיד אחרי מלחמת ששת הימים

כפר עציון את השאיפה העזה לשוב הבייתה. חבר כפר עציון, דב קנוהל, ייסד את ארכיון גוש עציון וכינס ועיבד את הספר גוש עציון במלחמתו, תשי"ד, תשי"ז. האגודה (העמותה) פעלה לאורך כל השנים, הקימה מפעל הנצחה מפואר, והיא ממשיכה בפועלה עד היום הזה.

"יָשׁוּבוּ בְּנֵי לְגִבּוֹלַיִם"

יט שנה עמד גוש עציון בחורבנו, בשבי האויב. הערבים הקימו על חורבות כפר

עציון והמשלט הרוסי מחנות צבא, ועל הריסות משואות יצחק מחנה פליטים. שרידי גוש עציון נותרו להביט מרחוק אל עבר העץ הבודד שסימל את הכמיהה לשוב הבייתה. היו אלה שנים בהן חשנו את עומק פשוטו של הפסוק: **"מִנְּגִד תִּרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא"** (דברים לב נב). יט שנים שמרו בני כפר עציון על קשר חברתי הדוק ביניהם ועל קשר עין ולב עם ביתם בגוש עציון. המורשת הכבירה שהותירו האבות טופחה, לובתה בלב הבנים, עד שהייתה לליפיד בוער.

ביום כ"ח באייר תשכ"ז, 7.6.1967, במלחמת ששת הימים, זכינו ואדמות גוש עציון נגאלו יחד עם ירושלים, חברון ובית לחם. חלום השיבה הבייתה הפך מהוויה רחוקה ומעורפלת לממשות חיה ונושמת. ביום כ"ב באלול תשכ"ז, 27.9.1967, שבו ועלו בני כפר עציון לביתם החרב בגוש עציון. בלב מפעמת ההחלטה הנחושה לשוב וליישב את ההר, לחזור לנחלת אבות ולבנותה עדי-עד, להתמודד בהצלחה עם המשימה המרגשת והקוסמת, רבת הקשיים ועמוסת האתגרים.

ימים ראשונים בהר - חוּעָה ועֵדְרָה במרודת כפר עציון

ימים ראשונים בהר - שותלים במרודת כפר עציון

הקבורה בקבר אחים בהר הרצל בירושלים - כ"ה במרחשוון תשי"ז, 17.11.1949

מסע הלוויה בירושלים

דברי הערכה והספד:

... מגיני גוש עציון הצילו את ירושלים. ארבע נקודות בלב שטח האויב לא נתנו להם לגשת לשערי העיר. רבים, רבים מידי בשבילנו נפלו שם. אבל אם קיימת ירושלים עברית, אם מכת-המוות ליישוב, שהייתה כמונחת בקופסה של האויב, לא ניתנה - אזי התודה הראשונה של ההיסטוריה הישראלית ושל העם כולו נתונה על כך בראש ובראשונה ללוחמי גוש עציון ...
דויד בן גוריון, תש"ט 1949

השבויים שוכנו במחנה אום אל-ג'מאל, בצפון ממלכת ירדן. הבנות שוחררו מהשבי ב-כ"ח באייר תש"ח, הגברים שוחררו בשבת-אדר תש"ט, 2-3.1949. חברי הקיבוצים משואות יצחק, עין צורים ורובדים שאיבדו בקרבות חברים בודדים, שבו מהשבי וייסדו את הקיבוצים מחדש בשפלת יהודה. שרידי כפר עציון, עשרות אלמנות ועשרות יתומים, לא מסוגלים היו להקים קיבוץ שיהווה המשך ישיר לכפר עציון. באביב תשי"ז, 1950, הוקם על רכס הכרמל, בנוף הררי צופה אל הים, קיבוץ ניר עציון, שהיה לימים למושב. כמה משפחות משרידי כפר עציון הצטרפו לניר עציון, והיו בין המייסדים והבונים אותו.

בעקבות הסכמי שביתת הנשק שנחתמו בין ישראל לממלכת ירדן התירו הירדנים לפנות את ההרוגים משדות הקרב שנתרו בידם. ליקוט עצמות הנופלים בקרבות, בהם מי שנטמנו בבית הקברות ומי שנהרגו וטרם הובאו לקבורה, התנהל בראשות הרב הצבאי הראשי, הרב שלמה גורן, שנה וחצי אחרי הקרב האחרון. ביום כ"ה בחשוון תשי"ז, 17.11.1949, נטמנו הרוגי הקרבות בגוש עציון בחלקה המרכזית בבית הקברות הצבאי בהר הרצל. הרוגי הקרב האחרון נטמנו שם בקבר אחים גדול.

בראשית שנות ה-50 הוקמה אגודת (עמותת) בני גוש עציון, שנטלה על עצמה להנציח את הנופלים בקרב, לזכור ולהזכיר את מפעל ההתיישבות בגוש עציון ולנטוע בלב ילדי

כפר עציון

קיבוץ כפר עציון עלה על הקרקע בכ"ב באלול תשכ"ז, 1967. מייסדי הקיבוץ היו בני המתיישבים והלוחמים אשר שבו אל חורבות כפר עציון וייסדו במקום את ביתם, ברוח הנבואה: **"וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם"** (ירמיהו לא טז). היה זה היישוב היהודי הראשון שהוקם ברחבי יהודה ושומרון, באישורה ובברכתה של ממשלת ישראל. מפעל ההתיישבות בגוש עציון מתפתח ומתרחב בהתמדה עד היום הזה. למעלה מעשרים יישובים עבריים קמו ברחבי גוש עציון בהם תוססים ופורחים חיים יהודיים עשירים ומלאים. זכינו ומתקיימים בנו דברי הנבואה:

"גָּדוֹל יְהִיָּה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרָאשׁוֹן אָמַר ה' צָבָאוֹת וּבְמָקוֹם הַזֶּה אֶתֵּן שְׁלוֹם"

(חגי, ב ט).

"בְּטַל חֶרְמוֹן שִׁירְד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צָוָה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם"

(תהלים קלג ג)

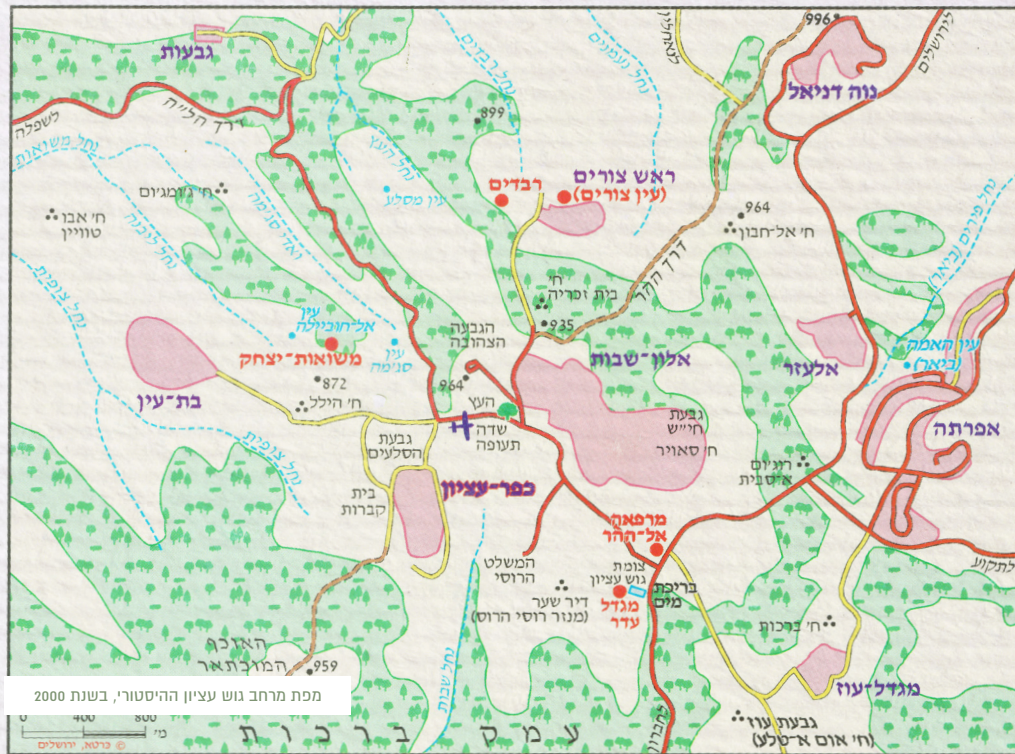
מתוך שאיפה להנחיל את מורשת גוש עציון לציבור הרחב ולחנך על ברכי מופת המעש החלוצי-התיישבותי ועל מסירות הנפש של אנשי ההר, הקימו חברי כפר עציון בית ספר שדה שמציע לקהל הרחב ובעיקר לבני הנוער רשת ענפה של סיורים מודרכים, סמינרים, כנסים, ערבי עיון, גן אירועים ועוד. לידו בית הארחה מטופח. במזרח הקיבוץ, בחורשה טבעית עשירה בצמחיית ההר מצויה חורשת שיר השירים.

דוש, ברכה למחדשי היישוב בכפר עציון

פסגת הגבעה עליה ניצב הקיבוץ בעבר, מוקדשת לגן זיכרון למתיישבים, ללוחמי היחידות המגויסות ולנופלים בקרב. בלב הגן נמצאים משרדי בית ספר שדה כפר עציון. עמותת בני גוש עציון הקימה בלב גן הזיכרון בית עדות למורשת גוש עציון ובו תערוכת הנצחה. מרכז הנצחה ומורשת נבנה על חורבות הבונקר שבו נפלו אחרוני הלוחמים בקרב. במרכז מוקרן מיצג אור-קולי משוכלל - מכתבי אהבה במלחמה. בקומת המרתף ארכיון לתולדות גוש עציון. העמותה יזמה ועודדה הוצאה לאור של חוברות וספרים בנושא, והיא מארגנת אזכרות שנתיות לנופלים, ועוד.

המועצה האזורית גוש עציון שותפה במשך כל השנים לפיתוח ולהרחבת מפעל הנצחה והמורשת בגוש עציון. משרדי הממשלה, הסוכנות היהודית, הקרן הקיימת לישראל וגורמים נוספים, רואים לעצמם חובה וזכות לתרום לשגשוגו ולהרחבתו של המפעל. הציבור הרחב ובעיקר צעירים ובני נוער מרבים לפקוד את המרכז. כולם יחד מעניקים לנו אפשרות להנחיל את מורשת גוש עציון - בהתיישבות במערכה ובשיבה.

העץ הבודד-ביקור ראשון של שרידי כפר עציון בבית

עץ האלון הבודד - חנה נוסבוים

ילדי משואות יצחק

עולים לעין צורים

שלווה ומרגוע בכפר עציון

מנוחת העובדים בשדה

צופים להר שמנגד

